

METODERAPPORT SKUP 2006

1. Navn: Karin Lillian Fladberg og Hege Ulstein

2. Tittel: «Holdt OECD-rapport hemmelig før valget»

3. Publisering: Dagsavisen lørdag 10. september, søndag 11. september og mandag 12. september 2005.

4. Redaksjon: Innenriksredaksjonen i Dagsavisen, Møllergata 39, 0107 OSLO, telefon 22 99 81 10.

5. Adresse: Karin Lillian Fladberg, Stenfeltbakken 197, 1405, Langhus, telefon 98 24 98 03.

6. Redegjørelse for arbeidet:

a. Ideen: Utgangspunktet for saken var et tips fra en av mine beste kilder (B) etter mange år som skole- og utdanningsjournalist i Dagsavisen. I en telefonsamtale om ettermiddagen tirsdag 6. september hadde vi egentlig snakket om en annen sak, da B mot slutten av samtalen sier følgende: «Jeg har fått vite at Utdanningsdepartementet sitter med en OECD-rapport som er sterkt kritisk til flere av de grepene regjeringen har tatt i skolepolitikken, og at Clemet lenge har vært kjent med hovedkonklusjonene. Innholdet er muligens av en slik art at det kan skade regjeringen om det blir kjent før valget».

Slik jeg kjenner B, både faglig og som person, har vedkommende svært høy troverdighet. Jeg visste umiddelbart at det var stor sannsynlighet for at dette kunne være riktig - ikke minst fordi det nettopp var B som hadde fått denne informasjonen. Saken var imidlertid så følsom at det i løpet av samtalen ble klart at jeg ikke kunne ta direkte kontakt med Bs kilde. B ønsket først ikke å ta fornyet kontakt med sin kilde fordi dette kunne være risikabelt i forhold til å bli avslørt. Dette endret seg underveis. At dette var risikabelt er senere blitt bekreftet ved at det har vært drevet «klapperjakt» på kilder i norsk utdanningsbyråkrati etter at avisartiklene stod på trykk.

b. Problemstillingen:

Utfordringen ble derfor å få vite innholdet i rapporten og få det bekreftet av uavhengige kilder. Dernest å bringe på det rene om statsråden lenge hadde vært informert om innholdet og om det var grunn til å tro av man ønsket å holde konklusjonene tilbake til etter valget.

Jeg hadde dårlig tid - det var valg om få dager. I en tynt bemannet redaksjon som Dagsavisens, var det ikke på dette tidspunktet et alternativ å sette flere medarbeidere på saken.

c. Endring:

Problemstillingen ble ikke endret underveis.

d. Arbeidet, kilder og metoder:

Ønsket om å kartlegge tilstanden i norsk skole og legitimere og forankre viktige beslutninger gjennom forskning, har vært viktigere for utdanningsminister Kristin Clemet (H) enn noen annen skolestatsråd før henne. Jeg har fulgt henne tett siden hun ble statsråd i 2001, og er det en ting som kjennetegnet Clemet, så var det nettopp å ha «hands on» i forhold til

kartleggingsrapporter og forskning om norsk skole. Ergo var det heller ikke unaturlig å stille henne det første spørsmålet om rapporten, men ikke i en slik form at hun ville forstå hvilket tips som lå til grunn. I dagene som fulgte jobbet jeg parallelt med to nøkkelspørsmål:

Hva visste Clemet?

I et telefonintervju med meg onsdag 7. september, svarer Clemet slik når hun blir spurt om hvor i løypa OECD-rapporten «Likeverd i utdanning» (Equity in education) befinner seg: «OECD-rapport, nei det har jeg ikke hørt noe om. Det vet jeg ingenting om. Det må ligge langt fram i tid».

Var uttalelsen et uttrykk for at hun faktisk ikke visste? Eller var det et forsøk på å legge en sak med politisk sprengstoff død raskest mulig?

For å være sikker på at svaret ikke var noe arbeidsuhell ringte jeg statssekretær Helge Ole Bergesen to dager senere, direkte på mobil. Det var avgjørende at informasjonsavdelingen ikke fikk anledning til å avskjære meg, ta opp forespørselen på morgenmøtet i departementet og snekre et «egnet» svar. Telefonsamtalen ble tatt opp på bånd, uten samtykke fra statssekretæren. En forespørsel om å tape samtalen ville i seg selv indikere at Dagsavisen var på sporet av noe større, og at dette ikke var en ordinær henvendelse. Samtidig visste jeg at saken kunne bli så politisk eksplosiv at det kunne være viktig å sitte med den autentiske samtalen.

Under intervjuet benektet statssekretær Bergesen gang på gang at det fantes noen rapport og at politisk ledelse hadde sett eller fått noe sammendrag av den. Dette viste seg senere ikke å være riktig.

Bergesen hevdet sågar at det var OECD som somlet. Hvilket var stikk i strid med hva kilder i OECD senere uttalte til Dagsavisen. Før departementets faktasjekk var avsluttet var OECD forhindret fra å sette sitt endelige stempel på rapporten. I OECD-systemet ble det uttrykt forundring over at dette tok så lang tid når rapportens innhold åpenbart var svært aktuelt for den pågående skoledebatten i Norge.

Søk i departementets egen postliste bekreftet at departementet mottok OECD-rapporten 5. juli, men at denne var unntatt offentlighet.

En muntlig kilde fortalte meg samtidig at Clemet var klar over hovedkonklusjonene enda tidligere - og at hun trolig ble informert i juni.

Den 10. juni sendte Utdanningsdirektoratet ut en invitasjon til en stor oktober-konferanse der nettopp resultatene fra OECD-rapporten skulle diskuteres. Skulle debattanter og deltakere få tid til å sette seg inn i stoffet, ville rapporten og konklusjonene bli etterspurt i tiden fram mot valget. Dette kunne gi skoledebatten en fokus regjeringen ikke ønsket.

Den 30. august fikk deltakerne som hadde meldt seg på til konferansen beskjed om at arrangementet var avlyst.

Hvordan få vite innholdet i rapporten?

I dette arbeidet har ikke problemet bare vært at vi var nødt til å ta i bruk skjulte kilder. Arbeidet med å få rapportens innhold bekreftet - uten at politisk ledelse i departementet fikk kjennskap til det, var i seg selv en utfordring.

I arbeidet med OECD-rapporten «Equity in education» sendte OECD egne delegasjoner til skoler og kommuner i flere land, deriblant Sverige, Finland og Ungarn - men etter Norge som var først ute. Da vi forsøkte å få tilgang til resultatene i rapporten via politiske kontakter i Sverige, fikk vi vite at svenskene ikke hadde mottatt rapporten, men fått vite at den ville foreligge i

september og at det ikke lå an til forsinkelser - noe som ble hevdet på norsk side.

I løpet av torsdag og fredag var vi i dialog med to kilder i norsk utdanningsbyråkrati, men ingen ville snakke med oss direkte - kun via to felles kontakter. Personene som formidlet kontakten (hjelperne), hadde høy troverdighet. Likevel var det åpenbart at alle var svært redde for å snakke med henvisning til sakens innhold rett før valget. Det ble etter hvert åpenbart at jeg måtte forsøke en annen tilnærming.

Jeg tok derfor kontakt med to andre kilder som jobber med utdanningssspørsmål utenfor Norge - uten at dette førte fram.

Parallelt tok jeg ved hjelp av søk over internett også kontakt med en kilde i en helt annen bransje - også utenfor Norge. Årsaken var at jeg ikke åpent i OECD-systemet ønsket å gi til kjenne hva slags informasjon og ekspertise jeg søkte og hvorfor. Veien tilbake til departementet kunne være kort.

Etter gjentatte purringer og bønn om hjelp, var kilden til slutt villig til å formidlet direkte kontakt til det som viste seg å bli min avgjørende kilde (K) for å få innholdet bekreftet og dermed kunne trykke saken. (Forsøkene på å komme i kontakt med K via mail hadde mislykkes).

Første gang jeg snakker med K på telefonen ønsket vedkommende ikke å gi meg svar på hva som stod i rapporten. Vi pratet allikevel lenge om norsk skole- og utdanningssystem. Målet mitt var å oppnå en fortrolig tone. Før samtalen ble avsluttet (ved 24.00-tiden), fikk jeg K til å love meg at dersom jeg «gjorde lekse mi» til neste dag, og kunne legge på bordet rapportens konklusjoner, skulle K vurdere å bekrefte om det var hold i opplysningene». Problemet var at jeg foreløpig bare kjente innholdet svært generelt og overfladisk. Det kunne synes som tiden var i ferd med å renne ut.

Gjentatte telefoner frem og tilbake mellom de ulike norske kildene, gjorde imidlertid at vi utpå fredagen hadde sirklet inn kjernen av et innhold - som viste seg å være både brennbar og høyaktuelt. Ikke minst fordi rapporten så direkte stilte seg kritisk til viktige fanesaker for regjeringen.

Spørsmålet ble nå om K ville gi meg den endelige bekreftelsen jeg var helt avhengig av. Gjentatte forsøk på kontakt utover dagen fredag 9. september, ga ingen respons tilbake. Jeg var i ferd med å bli desperat. Så, ved 16.00-tiden kom telefonen jeg ventet på - med positivt utfall.

Konklusjonen var klar: Dagsavisen kjente hovedkonklusjonene i rapporten og hadde fått innholdet bekreftet både i norsk utdanningsbyråkrati og OECD. Vi visste også at politisk ledelse lenge hadde vært informert. Håndteringen av saken i departementet ga grunn til å tro at politisk ledelse ville hindre at innholdet i rapporten ble kjent før valget.

Dagen etter, lørdag 10. september kunne avisen avsløre at utdanningsminister Kristin Clemet (H) i over to måneder hadde sittet på en OECD-rapport som var sterkt kritisk til flere viktige punkter i regjeringen Bondeviks skole- og familierpolitikk. Så vel kontantstøtten som de nasjonale prøvene ble hardt rammet av kritikken. Mens Clemet ønsket å utvide de nasjonale prøvene, rådet rapporten henne til det stikk motsatte - å ta en pause. Rapporten mente også at Clemets offentliggjøring av resultatene trakk fokus vekk fra god læring, over på uheldig skolerangering.

Saken preget innspurten av valgkampen i alle kanaler. Fra det første radiointervjuet med Clemet lørdag 10. september, og utover dagen, kom det stadig nye forklaringer fra en statsråd som til slutt motvillig måtte innrømme at det fantes en rapport og at hun kjente innholdet. Opposisjonen, med tidligere utdanningsminister Trond Giske i spissen, raste, og krevde rapporten offentliggjort umiddelbart - før kveldens siste partilederdebat. Clemet på sin

side, hevdet dette kunne skade Norges forhold til OECD.

Forsøkene på brannsløkking var nytteløse: Selv ikke statsminister Kjell Magne Bondeviks forsikringer om at rapporten inneholdt lite nytt, kunne stagge reaksjonene fra en illsint opposisjon. I et radiointervju uttalte Dagbladets Marie Simonsen at en sak av denne art, er ethvert partis mareritt i en valgkampinnspurt. I ettertid har det i politiske kretser blitt spekulert i om saken kostet samarbeidspartiene regjeringsmakten.

Clemet har senere uttalt at oppslagene i Dagsavisen bar alle tegn på å være en såkalt drittpakke - plantet i mediene for å forsøple valgkampen.

Dette er selvsagt ikke riktig.

I ettertid er det grunn til å stille seg følgende spørsmål: Hvorfor fortalte ikke Kristin Clemet eller statssekretær Helge Ole Bergesen det de i bakkant av avisoppslagene hevdet var sannheten da Dagsavisen ga dem mulighet til det? «Ja vi har mottatt en foreløpig rapport. Ja, vi kjenner innholdet og hovedkonklusjonene i den. Men nei, vi ønsker ikke å offentliggjøre innholdet før etter valget, fordi departementets faktasjekk ikke er avsluttet.» For så å ta den kritikken som måtte følge av det.

Det er nærliggende å tenke at for mye stod på spill i en valgkamp der marginene viste seg å være ørsmå. Innholdet i rapporten var politisk sprengstoff av svært vesentlig betydning enten det ble presentert tidlig eller sent i en valgkamp der skole hadde vært et hett tema. Konklusjonene i rapporten ville med stor sannsynlighet slå negativt ut for regjeringen, for Clemet som statsråd og bli aktivt brukt av opposisjonen. Dette visste selvsagt Clemet. Noe hun tok konsekvensen av.

7. Arbeidstid: Fra jeg fikk tipset tirsdag til saken stod på trykk lørdag 10. september telte jeg ikke timer. Poenget var at jeg jobbet med det til leggetid og vel så det.

8. Erfaringer: At når en sak ikke umiddelbart lar seg bekrefte i form av åpne førstehånskilder, kan løsningen ligge i å skape et tillitsforhold og gå mange runder med primær- og sekundærkilder slik at man til slutt sitter med tilstrekkelig dokumentasjon. I en slik prosess er det ofte et «bytteforhold» der du som journalist må gi noe for å få noe annet tilbake.

9. Oslo, 24. januar 2006

Karin Lillian Fladberg